

Onlangs zijn de verordeningen van het Bosschap ter bestrijding van insectenplagen in bos opgeheven. Dit is een historische markering in de grote veranderingen ten aanzien van het omgaan met ziekten en plagen in het bos in nog geen dertig jaar. Van strenge verordeningen naar advies.

— Leen Moraal, Henk Siebel en Evelien Verbij (Commissie plantenziekten en plagen van het Bosschap)

foto's Leen Moraal, Alterra

Uit een vijfjarig experiment met uitgelegde broedbomen bleek de dennenscheerder geen schade te veroorzaken.

Strijd tegen insectenplagen

Verordeningen Bosschap ter bestrijding van insectenplagen opgeheven

> TIJDENS DE WEDEROPBOUW na de tweede wereldoorlog was er veel hout nodig zoals constructiehout en stuthout voor de kolenmijnen. Elke boom telde en voor de houtproductie werden toen zelfs kleine bedreigingen, zoals aanwasverliezen door de dennenscheerder, als ongewenst beschouwd. In die tijd werd er veel onderzoek gestart naar preventie en bestrijding van plagen in bossen. Dat werd verder uitgebreid in de jaren zeventig en tachtig. Toen beschikte het Rijksinstituut voor Onderzoek in de Bos- en Landschapsbouw “De Dorschkamp” in Wageningen over een Hoofdafdeling Bosbescherming met een Afdeling Ziekten en een Afdeling Plagen met een flinke bezetting van onderzoekers, assistenten en studenten. Er waren veel verschillende onderzoeksprojecten - van watermerkiekte en bastkanker tot dennenscheerder, koperetser en satijnvlinder. De resultaten mondden vaak uit in adviezen aan de Commissie Schadelijke Dieren van het Bosschap. In de vele verslagen van toen, wordt eindeloos bericht over waargenomen aantastingen van letterzetter en dennenscheerder en het monitoren daarvan door het leggen van vangstammen.

Vangstammen voor dennenscheerder

In de jaren zeventig en tachtig werden elk

jaar bomen geveld als vangstammen voor het monitoren van de dennenscheerder. In twee boswachterijen op de Veluwe en Noord-Brabant werden in februari enkele bomen geveld. In maart werd door een deel van de stam te ontschorsen, de ontwikkeling van de dennenscheerder vastgesteld. De beginvlucht en ontwikkeling van insecten is sterk temperatuursafhankelijk en daarom werden bij de jaarlijkse peilingen van de vangstammen het aantal moedergangen en de lengte van de larven opgemeten. Daarmee konden dan voorspellingen worden gegeven over de kans op aantastingen en kon een uiterste datum naar de beheerders worden opgegeven waarop velingshout of stormhout uit het bos moest zijn verwijderd. Of zoals indertijd werd verwoord “de justitiabelen de verplichting zal worden opgelegd vellingshout, kwijnende en aangestaste bomen voor een bepaalde datum naar een veilige plaats af te voeren dan wel te ontschorsen”. Vervolgens bezocht de “Werkgroep Peiling Ontwikkelingsfasen Schadelijke Bosinsecten” deze terreinen, sloot af met een gezellig etentje, en gaf de bevindingen door aan de “Commissie Schadelijke Dieren van het Bosschap” die vervolgens het bestuur adviseerde met betrekking tot de verordeningen van dennenscheerder en andere bastkevers. Het kwam er op neer dat het

in bepaalde gemeenten verboden was onontschorst pinushout te hebben in de periode van (meestal) 15 mei tot 15 augustus.

Bestrijding lang voortgezet

De stormen begin zeventiger jaren worden veelal gezien als een belangrijk omslagpunt in het denken over meer natuur in bossen, maar de bestrijding van plaaginsecten is lang gecontinueerd. Na de stormen van 1972 en 1973 heeft de provincie Gelderland overwogen om het leggen van vangstammen te subsidiëren om de dennenscheerder te bestrijden. In 1974 werden naast veel waarschuwingen nog 43 processen verbaal opgemaakt van boseigenaren die niet tijdig het stormhout van dennen hadden geruimd.

Twijfels

Aan geveld hout werden lange tijd flinke eisen gesteld, zoals een tijdige machinale ontschorsing, permanente beregening, afdekking met nylongaas of het afvoeren naar een veilige plaats. Dat alles om te voorkomen dat bastkevers zich in het geveld hout zouden vermenigvuldigen en vervolgens de staande bomen zouden kunnen aantasten. Dat alles ging gepaard met een systeem van ontheffingen. Begin jaren negentig rezen ook bij de Algemene

Vroeger werd bij de jaarlijkse peilingen van dennenscheerder het aantal moedergangen in de vangstammen geteld.

Enkele bevindingen uit het AID-verslag van 1981: in het midden van het land werden 14 partijen (1270 m³) ongeschild pinushout met larven van de dennenscheerder aangetroffen. In Noord-Brabant ging het om 31 partijen (5800 m³). Ook in Friesland, Drenthe en Limburg werden aangevaste partijen door de opsporingsambtenaren gevonden. In bijna alle gevallen werd door het geven van een waarschuwing, onder het aanzeggen van een hercontrole, bereikt dat het pinushout tijdig onschadelijk gemaakt werd voordat de larven van de dennenscheerder het verpoppingsstadium bereikt hadden. Het geeft wel aan hoe druk men was met naleving en controles. En dat alles voor een bastkever die we in onze tijd totaal niet als schadelijk beschouwen.

afgezwakt

Inspectie Dienst (AID) twijfels over de opspoorbaarheid en controleerbaarheid, binnen een bepaalde termijn, van geveld naaldhout in het bos of houtopslagplaatsen

De motivatie om de verordeningen indertijd in te stellen was het veilig stellen van de houtproductie in de Nederlandse bossen. Gedurende de laatste decennia zijn de inzichten en meningen over de rol van houtproductie in de Nederlandse bossen echter sterk veranderd. Zo is de perceptie ten aanzien van het begrip 'schade' en de bijdrage van dood hout aan het ecosysteem bos veranderd. Tegenwoordig beschouwt men het bos als een ecosysteem waarin ook dood hout een belangrijke rol speelt.

Niet effectief

Achteraf gezien blijkt ook dat de effectiviteit van de bepalingen in de verordening bij het voorkomen en bestrijden van plagen geringer was dan gehoopt. De zware maatregel van een verordening kon een plaag niet voorkomen. Daarnaast belemmert het bosbeheerders een vrije bedrijfsvoering. Om de verordeningen in het licht van de huidige tijd te toetsen heeft het Bosschap een aantal studies laten uitvoeren naar de effectiviteit van de verordeningen. Zo werd er een meerjarige praktijkonderzoek verricht naar de eventuele negatieve gevolgen van dennenscheerder in jonge beplantingen. Het resultaat was dat er geen vormverlies of andere gevolgen werden vastgesteld. Bij

bestudering van de literatuur over bestrijding van de letterzetter bleek ook dat daar de risico's verwaarloosbaar waren. Voor het toetsen van de verordeningen t.a.v. de letterzetter en lariksbastkever is daarom een enquête verricht bij een aantal Europese landen. Uit deze rapportage blijkt dat er een gradatie van vrijwillige naar verplichte bestrijding is waar te nemen in de ons omringende landen. Zowel landen met een vrijwillig als landen met een verplicht systeem zijn tevreden. De mate van verplichting hangt nauw samen met de mate waarin fijnspar een economische rol speelt. Verder moet worden opgemerkt dat ook in andere landen meestal niet meer overal wordt bestreden, maar dat gebieden met een natuurstatus vaak worden uitgezonderd van de verplichte bestrijding. In Nederland speelt de fijnspar economisch geen grote rol en het aandeel fijnspar in Nederland is laag. De doelstellingen van het bos van de verschillende eigenaren lopen ook flink uiteen. Daarom is een vrijwillig systeem het meest logisch en in overeenstemming met het beleid van gelijksoortige landen uit deze studie.

Van verordeningen naar adviezen

Overigens waren de verordeningen na de recente storm van 18 januari 2007 al niet meer geactiveerd. In plaats daarvan is gewerkt met een Praktijkadvies Dennenscheerder en Letterzetter (zie www.boschap.nl). Dit praktijkadvies had een vrijwillig karakter. Uit een evaluatie van

het Bosschap bleek dat dit praktijkadvies door boscijgenaren en bosbeheerders hoog gewaardeerd werd.

Het risico dat een bastkever zoals de letterzetter een plaag veroorzaakt is sterk gedaald, omdat de Nederlandse bossen een volwassen stadium bereiken waardoor ze minder gevoelig worden voor extreme weersomstandigheden en daarmee ook voor insectenplagen. Daarnaast treedt er meer diversiteit op in leeftijdsopbouw en wordt naaldhout steeds meer vervangen door loofhout.

Nog steeds aandacht nodig?

De laatste decennia hebben ook geleerd dat in deze tijd van snelle klimaatverandering en wereldhandelsstromen vele nieuwe soorten Nederland kunnen binnenkomen, waarvan een deel zich invasief gedraagt en tot plaagstatus in bos en natuur kunnen uitgroeien. De geschiedenis van de plaagbestrijding in de Nederlandse bossen heeft in ieder geval geleerd dat achteraf bestrijden niet of nauwelijks zal werken en dat extra aandacht nodig is waar nog voorkomen kan worden dat soorten tot plagen kunnen uitgroeien. De komende jaren zal het dan ook nodig zijn nog steeds de vinger aan de pols te houden en de nodige praktijkadviezen te maken.<

leen.moraal@wur.nl